

Деякі методологічні аспекти призначення та проведення комплексної судової інженерно-екологічної експертизи та експертизи безпеки життєдіяльності наслідків воєнних злочинів проти довкілля

Олена Кінашенко

завідувач сектору лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-9132-4747>, e-mail: Helen_1234@ukr.net

Борис Нурмагомедов

науковий співробітник лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-8607-9599>, e-mail: nboris108@ukr.net

Ігор Крайнов

доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9307-580>, e-mail: iec2001@ukr.net

Розглянуто гносеологічні особливості призначення та проведення комплексної судової інженерно-екологічної експертизи й експертизи безпеки життєдіяльності наслідків воєнних злочинів проти довкілля. Акцентовано увагу на необхідності призначення таких експертиз за кримінальними розслідуваннями правопорушень проти довкілля.

Ключові слова: методологія; судова експертиза; екологія; безпека; довкілля; воєнний злочин.

Some Methodological Aspects of Appointing and Conducting a Multidisciplinary Forensic Environmental-Engineering and Life Safety Examination of War Crimes' Environmental Consequences

Olena Kinashenko, Borys Nurmagamedov, Igor Krainov

The paper considers the epistemological peculiarities of appointing and conducting a multidisciplinary forensic environmental-engineering and life safety examination of war crimes' environmental consequences. The authors stress the need to appoint such forensic examinations in criminal investigations of environmental crimes.

Keywords: methodology; forensic examination; ecology; safety; environment; war crime.

Призначення, проведення та висновок злочинів проти довкілля повинні од-
значеної в назві тез комплексної су- нчасно повною мірою відповідати
дової експертизи наслідків воєнних положенням і вимогам міжнародного

гуманітарного права (далі — МГП), міжнародним екологічним конвенціям і конвенціям з безпеки життєдіяльності цивільного населення та національним кримінальному, природоохоронному, із безпеки життєдіяльності законодавчим актам, а також нормативно-правовим актам, що регулюють судово-експертну діяльність.

Другим важливим методологічним аспектом призначення та проведення комплексної судової інженерно-екологічної експертизи (далі — CIEE) та експертизи безпеки життєдіяльності (далі — БЖД, разом — CIEE+БЖД) є однакове визначення та розуміння основних термінів і понять, застосовуваних у згаданих вище законодавчих актах, зокрема: «безпека», «небезпека», «екологічна безпека», «існування цивільного населення», «життєдіяльність цивільного населення», «безпека життєдіяльності цивільного населення», «довкілля», «навколишнє середовище», «природне середовище», «навколишнє природне середовище», «середовище існування та життєдіяльності цивільного населення», «екосистема», «соціотехногоекосистема», «територія екологічної катастрофи» тощо.

Третім важливим методологічним аспектом призначення та проведення CIEE й експертизи БЖД є те, що визначення назв цих підвидів судової інженерно-технічної експертизи, до якої належать CIEE та судова експертиза БЖД, об'єктів, предметів, основних завдань судово-експертного дослідження, і орієнтовні питання, які можуть поставити експертові, зміст досліджень із кожного підвиду

експертизи мають відповідати вимогам Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [1] (далі — *Інструкція*) і Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [1] (далі — *НМР*).

Зазвичай у разі відкриття кримінального провадження щодо воєнних злочинів проти довкілля призначають CIEE, яка може бути комісійною та комплексною. Форму CIEE обумовлюють обсяги матеріальних і матеріалізованих джерел інформації щодо об'єкта експертизи, наданих на експертне дослідження. Найчастіше разом із CIEE призначають судову експертизу БЖД.

Необхідність проведення такої комплексної експертизи мотивовано тим, що довкілля (природне середовище за термінологією МГП) є середовищем життєдіяльності людини, безпеку якої (людини) забезпечено, зокрема, якістю екологічного стану цього середовища, а негативні екологічні наслідки воєнного злочину проти довкілля, безумовно, підвищують ризики погіршення здоров'я людини, на яку ці наслідки впливатимуть.

Аналіз національних і міжнародних регуляторних нормативно-правових актів різного рівня доводить (у сенсі досліджень екологічних наслідків впливу воєнних злочинів проти довкілля на навколишнє природне середовище та безпеку життєдіяльності людини), що ці два підвиди інженерно-технічної судової експертизи врегульовано однаковими нормативно-правовими

актами (за винятком питань охорони праці та пожежної безпеки).

На жаль, визначення основних термінів, якими потрібно або якими можна послуговуватися в разі призначення, проведення та отримання висновку комплексної експертизи СІЕЕ+БЖД і їх лексичні значення, містять багато неузгодженостей, різних трактувань і невідповідностей лексичних форм певних термінів або понять у різних нормативно-правових актах.

Ця проблема дуже складна за вибором шляхів її розв'язання, тому потребує окремого ретельного наукового розгляду. Утім, на нашу думку, незважаючи на всі термінологічні негаразди, вибір певної лексичної форми терміна, його визначення має відбуватися за ієрархією відповідних нормативно-правових актів національного законодавства або за міжнародним правом, якщо є перспектива юрисдикції Міжнародного кримінального суду досліджуваного воєнного злочину.

Хоча зміст комплексної СІЕЕ+БЖД експертизи та її висновок повинні відповідати нормам і положенням МГП, водночас призначення, проведення та висновок мають передусім відповідати Інструкції.

Під час аналізу вимог, положень і рекомендацій Інструкції першою привертає увагу розбіжність у назвах судової експертизи (дослідження) БЖД у тексті Інструкції та тексті НМР.

В абз. 1 п/п. 1.2.2 п. 1.1 розд. I Інструкції експертизу БЖД названо одним із підвидів судової інженерно-технічної експертизи [1]. У гл. 9

розд. II НМР наведено розгорнуту назва цього підвиду судової інженерно-технічної експертизи: «*Експертиза з дослідження причин та наслідків порушень вимог безпеки життєдіяльності та охорони праці*», а в п. 9.1 (про основні завдання) цей підвид судової інженерно-технічної експертизи названо «*експертиза з охорони праці та безпеки життєдіяльності*» [1]. Водночас усі завдання та орієнтовний перелік питань, на які має дати відповіді експерт, стосуються тільки питань з охорони праці на виробництві й наслідків промислових аварій безпосередньо для працівників відповідного об'єкта, а питання впливу екологічного стану території, на якій відбувається виробнича діяльність людини, не розглянуто зовсім. Окрім того, у НМР відсутнє визначення об'єкта експертизи, назви яких зазначено в п/п. 1.2.2 п. 1.1 розд. I Інструкції та гл. 9 розд. II НМР [1].

Незважаючи на викладене вище, ми вважаємо, що за своєю сутністю та змістом комплексну СІЕЕ й експертизу БЖД потрібно призначати для дослідження наслідків воєнних злочинів проти довілля. Водночас проводити частину експертизи БЖД необхідно, здебільшого орієнтуючись на численні глибокі й усебічні наукові дослідження різних складових і загальом життєдіяльності людини та її безпечних умов, дослідження впливу на них екологічного стану середовища, де така життєдіяльність відбувається, а також на наукові дослідження, у яких чітко й обґрунтовано визначено об'єкт і предмет експертизи БЖД [2—4].

Отже, можна стверджувати, що з ґносеологічних позицій призначення комплексної експертизи СІЕЕ+БЖД значно покращить результати експертного дослідження і зробить висновок більш переконливим для юрисдикції МКС.

Водночас уважаємо за доцільне терміново підготувати науково обґрунтовані пропозиції щодо змін

і доповнень до Інструкції з метою позбутися зазначених вище невідповідностей і почати розроблення науково-методичних рекомендації щодо проведення комплексних судових інженерно-екологічних експертиз та експертиз БЖД, які призначають у процесі розслідування правопорушень проти довілля, зокрема, унаслідок воєнних злочинів.

Перелік джерел посилання

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
2. Особистісні та ситуативні детермінанти благополуччя особистості в сучасних умовах життєдіяльності : кол. моногр. Вінниця, 2023. 350 с. DOI: 10.31558/978-617-7721-64-1 (дата звернення: 22.04.2025).
3. Швалб Ю. М., Вернік О. Л., Вовчик-Блакитна О. О., Рудоміно-Дусятська О. В. та ін. Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості : монографія / за ред. Ю. М. Швалба. Київ, 2015. 216 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10595/7/Social-psychology_base_of_development_the_ecology_oriented_life_style_of_%20personal.pdf (дата звернення: 22.04.2025).
4. Сокурєнко В. В., Бандурка О. М., Бортник С. М. та ін. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України В. В. Сокурєнка. Харків, 2021. 308 с. URL: <https://dspace.khadi.kharkov.ua/handle/123456789/4555> (дата звернення: 22.04.2025).